ARTICLE

DOI 10.36074/grail-of-science.18.07.2025.072

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В ЄВРОПІ

Забіяка Ірина Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

Анотація. *У статті проаналізовано процес становлення та розвитку професійної освіти і навчання (ПОН) у країнах Європейського Союзу під впливом політичних, економічних, соціально-демографічних та технологічних чинників. Описано ризики, що негативно впливають на розвиток систем ПОН, зокрема зменшення попиту на підготовку кваліфікованих спеціалістів та переорієнтацію деяких країн на загальнонаціональну освітню парадигму. Розкрито концептуальні засади розуміння ПОН та представлено модель Cedefop, яка складається з близько п'ятдесяти пунктів для оцінки систем ПОН. Висвітлено три наукові напрями моделі: гносеологічно-педагогічний, системний та соціально-економічний. Описано чотири унікальні моделі ПОН, визначені кластерним аналізом: дуальне навчання; професійна підготовка у школі (дисциплінарна та професійно-орієнтована версії); безперервне професійне навчання; професійне навчання впродовж життя. Розглянуто тенденції розвитку ПОН: зміцнення та інтенсифікація, а також розширення та диверсифікація, із зазначенням педагогічних, системних та соціально-економічних аспектів. Наголошено на необхідності чітких концептуальних засад для порівняння національних систем ПОН у межах ЄС та у контексті міжнародних тенденцій.*

Ключові слова: *професійна освіта та навчання, моделі ПОН, Європейський Союз, дуальне навчання, безперервне професійне навчання, професійне навчання впродовж життя.*

Становлення та розвиток систем професійної освіти і навчання в европейських країнах відбувається під впливом політичних, економічних, соціально-демографічних та технологічних чинників. До ймовірних ризиків, що мають негативний вплив на діяльність систем професійної освіти і навчання в країнах Европи, належать: зменшення обсягів запиту на підготовку кваліфікованих спеціалістів у середньостроковому періоді, переорієнтування частини країн-членів ЕС на загальнонаціональну парадигму щодо розвитку освітньої галузі [6].

Багатозначність поняття професійна освіта передбачає необхідність встановлення концептуальних засад задля розуміння зазначеного феномену.

У наукових дослідженнях вчені Cedefop запропонували модель, яка налічує близько п'ятдесяти пунктів, які дозволяють детально охарактеризувати систему ПОН у країні, її функціонування та мету.

Не розглядаючи усі елементи структури, зазначимо, що вона поєднує в собі основні наукові позиції:

2025 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

- Перший напрямок, гносеологічний та педагогічний, забезпечує розуміння методів професійної освіти та навчання, таких як: особливості знань, що транслюються (теоретичні чи прикладні), педагогічні підходи (дуальне навчання, сендвіч-курси), характер взаємовідносин між викладачем та здобувачами тощо.

- Другий напрям, системний, передбачає визначення позиції та статус ПОН в її інституційному контексті, рівнях освіти, контингенту здобувачів, кваліфікацій тощо.

- Третій напрям, соціально-економічний, зумовлює висвітлення основних компонентів ПОН, таких як управління, цілі, зміст, форми та технології тощо[3].

У продовж вересня-листопада 2016 року науковці Cedefop презентували цю рамкову концепцію експертам з 28 країн-членів Європейського Союзу, запропонувавши їм дати тлумачення ПОН згідно з моделлю, яка є чинною в їхній країні та з урахуванням трансформацій, яким вона піддається.

За наслідками наукового обговорення було встановлено, що більшість країн ЄС визначають ПОН на основі спільних характеристик.

ПОН перебуває під державним управлінням та фінансується державою;

- її функціонування забезпечують заклади освіти;
- орієнтована на юнацтво та молодь, які є здобувачами освіти;
- забезпечує професійну підготовку на етапі, що є передумовою для виходу на ринок праці;
- спрямована на отримання конкретної професії або ремесла;
- доступна на проміжних рівнях відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) 3,4,5) (для нас це еквівалент середньої школи та коледжу) [2].

Представлені загальні характеристики не забезпечують чіткого визначення особливостей ПОН, притаманних різним освітнім системам.

З метою їх визначення, дослідники Cedefop Smulders H., Cox A., Westerhuis A. використали кластерний аналіз та виокремили чотири унікальні моделі ПОН [7].

Дуальне навчання, яке ґрунтується на теоретико-прикладних знаннях та навчанні на робочому місці. Ця модель має подвійну мету: ознайомити молодь з майбутньою професією, для формування стійкої професійної ідентичності, і забезпечити виробництво висококваліфікованим фахівцями. Дуальна освіта співфінансується державою та виробничими компаніями, а відтак потребує високого рівня координації між освітою і стейкхолдерами.

Професійна підготовка в школі. Це модель професійної освіти та навчання, інтегрована в систему освіти, що фінансується та управляється державою. Ця модель домінує в більшості європейських країн, однак результати кластерного аналізу показують, що є два різновида цієї моделі.

«Дисциплінарна» версія, що реалізується в середніх школах (хоча навчальні програми можуть включати стажування на виробництві та інші форми інтегрованого навчання). Ця модель професійної освіти і навчання орієнтована на молодь шкільного віку (від 15 до 19 років) і готує їх до широких сфер професійної діяльності, а не до конкретних професій. Надаючи доступ до вищої освіти, ця модель більше спрямована на розвиток особистості, ніж на

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

економічний розвиток. Цю модель можна зустріти у Болгарії, Іспанії, Австрії, Румунії, Словенії та Мальті, а також певною мірою в Чехії, Естонії, Латвії, Словаччині та Швеції.

«*Професійно-орієнтована*» версія, яка впроваджується переважно в старших класах середньої школи або закладах вищої освіти. Ця версія ПОН орієнтована на молодих людей (віком від 18 до 24 років), які здобувають більш спеціалізовані професії та ремесла, ніж у попередньому варіанті. Вона спрямована на підготовку до успішного початку професійної діяльності на ринку праці та забезпечення кваліфікованою робочою силою, а не на розвиток особистості. Цю модель можна знайти в Хорватії, Кіпрі, Люксембурзі, Нідерландах, Польщі та Португалії, а також певною мірою в Греції, Ірландії, Норвегії та Швеції.

Безперервне професійне навчання. Не дуже поширена в Європі, ця модель має три основні характеристики: вона реалізується на робочому місці, здійснюється на рівні після закінчення середньої освіти і є вищою освітою. Ця модель є типовою для Великої Британії. Вона також частково зустрічається в Ірландії та на Кіпрі. Ця професійна освіта і навчання зорієнтована на людей віком від 16 років і старше. Однак, на практиці, набагато старші люди вступають на цю форму навчання, здобуваючи кваліфікацію, яка дозволить їм вийти на ринок праці або залишитися на ньому.

Професійне навчання впродовж життя. Професійне навчання впродовж життя. Ця модель базується не на якомусь конкретному способі навчання, а на широкому розмаїтті підходів (дисциплінарних або заснованих на досвіді), місць і рівнів освіти та навичок (напівкваліфіковані, кваліфіковані та професійні). Навчання впродовж життя забезпечують різні провайдери (школи, компанії, заклади вищої освіти) та окремі викладачі (вчителі, тренери, наставники або майстри виробничого навчання) для усіх вікових груп, які мають статус студентів, здобувачів освіти. Професійне навчання впродовж життя базується на системі визнання результатів попереднього навчання та навичок, а також на системі сертифікації навичок. Професійне навчання впродовж життя має на меті задовольнити всі вікові категорії, всі рівні та всі типи запитів на освіту. Ця модель зустрічається переважно у Франції та Фінляндії [1].

Європейська система професійної освіти і навчання – це різноманітний ландшафт, в якому кожна країна використовує свої власні унікальні характеристики та підходи, враховуючи трансформації, які впливають на розвиток та функціонування професійної освіти а навчання.

За результатами досліджень науковців Cedefop Hippach–Schneider U., Huismann A. можна визначити дві тенденції: одна спрямована на зміцнення та інтенсифікацію професійної освіти і навчання, друга – на розширення та диверсифікацію професійної освіти та навчання.

Зміцнення та інтенсифікація ПОН.

- На педагогічному рівні: більший акцент на прикладних знаннях в освітніх програмах та розвиток педагогічних практик, які сприяють стажуванню на виробництві та іншим видам інтегрованого навчання.

- На системному рівні: розробка освітніх програм на найнижчому та найвищому рівнях системи освіти; скорочення специфічних навчальних

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

програм, а відтак, збільшення більш загальних програм, що сприяють оволодінню кількома спеціальностями у певній галузі; скасування кордонів між початковою та безперервною професійною освітою.

- На соціально-економічному рівні: посилення ролі соціальних партнерів в управлінні та залучення бізнесу до фінансування ПОН.

Розширення та диверсифікація ПОН.

- З педагогічної перспективи: збільшення можливостей для реалізації ПОН (навчання, пов'язане з роботою, дуальне навчання, учнівство); диверсифікація закладів освіти, шкіл, компаній тощо; індивідуалізація викладання та навчання з метою охоплення різноманітних груп здобувачів.

- На системному рівні: збільшення кількості програм ПОН у вищій освіті; залучення нових провайдерів навчальних послуг для ПОН; модуляризація навчальних програм; забезпечення рівності між ПОН і загальною освітою.

- Соціально-економічний рівень: ПОН забезпечує навчання як на найнижчому, так і на найвищому рівні кваліфікації за професіями та спеціальностями, з новими цілями (соціальна рівність для жінок, навчання людей з особливими потребами, зниження рівня безробіття) поряд з традиційною метою, реалізація завдань забезпечення виробничих компаній кваліфікованими фахівцями [4].

Таким чином, проведений аналіз досліджень Cedefop демонструє доцільність визначення чітких орієнтирів, на основі яких можна окреслити структуру професійної освіти та навчання у національній системі освіти. За наявності чітко визначеної концептуальної основи, успішно проводити релевантні порівняння між країнами, а також розуміти і враховувати вплив міжнародних тенденцій на національні системи.

Список використаних джерел:

[1] Cedefop (2011). Glossaire, la qualité et dans l'enseignement et la formation. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
[2] Cedefop (2017a). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 1: conceptions of vocational education and training: an analytical framework. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop research paper; No 63.
[3] Cedefop (2017b). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 2: Results of a survey among European VET experts. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop research paper; No 64.
[4] Hippach–Schneider U., Huismann A. (2016). Vocational education and training in Europe – Germany. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. Cedefop ReferNet Germany. URL: https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_CR_DE.pdf..
[5] Masson, J.-R. (2018). Des mots et des choses de la formation professionnelle, article paru sur le site web metis, janvier http://www.metiseurope.eu/des-mots-et-des-choses-de-la-formation-professionnelle_en_70_art_30646_p1_c1.html
[6] Modernisation of Higher Education in Europe: Academic Staff (2017) Eurydice Report. European Commission/EACEA/Eurydice. Luxembourg. 176 p.
[7] Smulders H., Cox A., Westerhuis A. (2016). Vocational education and training in Europe – Netherlands. Cedefop ReferNet VET in Europe reports Cedefop ReferNet Netherlands. URL: https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_CR_NL.pdf.

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN EUROPE

Iryna Zabiiaka
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Foreign and Ukrainian Philology
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

Summary. *The article analyzes the formation and development of vocational education and training (VET) systems in European Union countries under the influence of political, economic, socio-demographic, and technological factors. The risks negatively affecting the development of VET systems, such as a decrease in the demand for skilled specialists and the reorientation of some EU countries towards national educational paradigms, are described. The conceptual foundations for understanding VET are outlined, and the Cedefop model is presented, which comprises about fifty points for evaluating VET systems. Three scientific directions of the model are highlighted: gnoseological-pedagogical, systemic, and socio-economic. Four unique VET models identified through cluster analysis are described: dual training; school-based vocational training (disciplinary and professionally oriented versions); continuing vocational training; and lifelong vocational learning. The development trends of VET are considered, including strengthening and intensification as well as expansion and diversification, with attention to pedagogical, systemic, and socio-economic aspects. The article emphasizes the need for clear conceptual frameworks to compare national VET systems within the EU and in the context of international trends.*
Keywords*: vocational education and training, VET models, European Union, dual training, continuing vocational training, lifelong vocational learning.*

2025 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License